

Nogle barndomserindringer

Af Gustav Nielsen-Refs, Vibevej 22, 7760 Hurup

Mit barndomshjem i Refs, som blev revet ned i 1924, hvorefter min far opførte et nyt.

Jeg er født i 1914 i Refs, som ligger i udkanten af Hurup by, i et hus fra før århundredskiftet. Det var et hvidt, stråtækt og meget langt hus med to hvide skorstene. Det lå i en stor gammel have fyldt med blomster og omgivet af en 1,5 m høj tjørnehæk og nogle store træer, og for mig var alt dette et lille paradis. Men til dette hjem knyttede der sig også en "slange" eller i hvert fald en erindring, som har forfulgt mig det meste af livet.

Det er erindringen om det lange mørke loft, der var fyldt med vissen gran og fyrregrene til fyring i komfuret - en forfærdelig brandfælde og krudttønde. På dette mørke loft var der kun lige plads til at gå i midten, og det eneste lys kom fra en lille firkantet åbning i den østre ende af loftet. Sagen var nu den, at min mor, der var svensker, var meget overtroisk, og hun troede, at de lyde, hun hørte på loftet, kom fra spøgelse, så hun turde ikke selv gå derop, men sendte mig i stedet for med en spånkurv. Det var ikke rart for en dreng på 6 år, på hvem hun havde overført sin angst, og som ikke vidste noget om, at det kunne være en mår eller ilder, der forårsagede lydene. Lemmen til loftet var i den vestre ende af huset, så jeg var så rædselsslagen, når jeg skulle hen i den anden ende efter gran, at jeg stadig, når jeg går forbi et gammelt stråtækt hus, kan få kuldegysninger og bliver uhyggelig til mode ved

tanken om det. Ja, det lyder næsten utroligt, men en anden gang - en aften, da min far var til møde, og vi mindre børn sov, hørte min mor og min bror på 18 år, som var på aftenbesøg, pludselig en voldsom larm fra loftet. De blev så forskrækkede, at de smed alt, hvad de havde i hænderne, løb ud af huset og ned til nogle bekendte i det nuværende Klokkedal, dengang Pistolstrædet, hvor de blev, indtil min far kom hjem og fik undersøgt loftet, men heller ikke denne gang fandt noget. Ja, så meget overtro og spøgelsestro var der for 70-80 år siden.

Vi havde nogle hårde vintre dengang, og med alt den sne var snekastning det eneste arbejde, der var. Mændene havde lavet tre afsatser på Gl. Refsvej og stod nu her og kastede sneen helt op over telefontrådene, så der lige kunne blive så megen plads, at et hestekøretøj kunne køre igennem. Mærkelig nok havde man ikke fundet på at sætte snehegn op langs vejene.

I mit hjem sad vi om vinteren i køkkenet og spiste, og vi fik ofte varm mælk med rugbrødsterninger i, husker jeg. For at gøre det mere spændende ar spise kaldte mor terningerne for "vildænder", som vi så skulle prøve at fange. Jeg husker også far stå ved det lange køkkenbord med et ottepunds rugbrød, som han skar i skiver med en stor brødkniv. Vi fik mange gange rå

saltet flæsk skåret i terninger med rugbrød til, det smagte vældig godt. Nu og da stangede min far også ål nede ved fjorden, der var jo ikke penge til kød hver dag i disse hårde vintre.

Jeg havde en bror, der var seks år ældre end jeg, og vi sov i den samme seng i det kolde nordøstre hjørne i huset. I vores kammer med cementgulv var der ikke varme, og når vi vågnede om morgenen, var der et tykt lag rimfrost på dynen og væggen, som vi kunne skrive vores navne i. At vi ikke frøs om natten skyldtes de tunge dyner af tyk bolster med en masse fjer i, så man nærmest følte sig kvalt, når man fik lagt en over sig.

Der var meget hyggeligt i mit hjem ikke mindst om efteråret og vinteren, når vi holdt mørkning, som var meget brugt dengang. Min mor sad så på en stol og fortalte om Sverige, om sin barndom i Skåne, og så sang hun ind imellem nogle små vemodige sange, som hun huskede fra dengang. Min far gik frem og tilbage, og vi børn sad på gulvet foran den varme kakkelovn, hvorfra ilden lyste ud i stuen gennem det klare marieglas og sendte sit røde skær ud over vore ansigter. Sådanne stunder var vidunderlige, hvor alt åndede dyb fred og ro.

Vi var naboer til et gammelt ægtepar, der havde en husbestyrerinde Marie. Hun var en kraftig dame, ca. fyrre år, da følgende skete. Jeg var vel omkring fem år og havde fundet ud af, at når Marie kom og besøgte min mor, satte hun sig altid i den samme mahogniestol i stuen. Desuden havde jeg opdaget, at der var en del ormehuller i denne stol, så ved at presse en knappenål gennem et af hullerne kunne jeg få en ca. tre centimeter lang nålespids til at rage lige i vejret. Jeg ventede med spænding. Marie kom, og min mor bød hende som sædvanlig at sætte sig. Marie lod sig nu træt og med hele sin vægt falde ned i stolen, men gik så bagover med et vældigt skrig og slog samtidig begge arme ud til siden. Min mor, der jo var svensker, råbte: ”Men hyyk Marie”, hun blev jo lige så chokeret som den stakkels kvinde. Jeg hørte og så det hele, men løb hurtigt ud af døren, og hvad der siden skete, husker jeg ikke. Mange år efter da jeg flyttede til Hurup efter lang tid i Roskilde og igen kom sammen med Marie, som jeg nu kaldte ”min barndoms veninde”, sagde hun ofte til mig, idet hun gav min arm et lille puf: ”Ka do howw Gustav, da do sått æ noel ikk æ stuel?” og så grinede vi begge to - Marie havde tilgivet mig.

Første verdenskrig kan jeg ikke huske noget om, men tiden lige efter kan jeg mindes, fordi den spanske syge da florerede. Det var en grufuld tid med mange døde, flest børn og gravide kvinder, og på et tidspunkt stod der 14 lig i kapellet i Hurup. Nede hos Kr. Jensen, snedkermesteren i Søndergade, var der kun en lærling tilbage til at lave kister, og han kunne jo slet ikke følge med efterspørgselen.

Symptomerne på sygdommen var stærk hovedpine og stærkt næseblod, og i mit hjem var vi fem, der var syge. Min far var den eneste, der gik fri, og det mente han selv, skyldtes hans brug af skråtobak og udkrads fra piber. Men folk var utrolig hjælpsomme. En landmandskone, der boede ca. 1,5 km. fra mit hjem, kom to gange kørende med en trillebør for at hente vores sengetøj og undertøj og vaske det trods den store smittefare. I øvrigt krævede den spanske syge 27 millioner ofre.

Jeg har en erindring om noget helt eventyrligt, nemlig den første flyvemaskine, som fløj over Hurup. Det var en skøn sommeraften den 17. august 1920. Min mor havde fødselsdag, så vi havde huset fyldt med gæster, som sad og drak kaffe. Pludselig hørte vi en dyb brummen, en lyd, som ingen af os før havde hørt. Det måtte være en flyvemaskine, og ud af stuen sprang vi alle. Og deroppe lige over os så vi en lille flyvemaskine, der langsomt fløj nordpå. Det var en fantastisk oplevelse, og der blev ikke snakket om andet den aften. Flyveren var den kendte oberst Bjarkov, der skulle flyve rundflyvning nede fra Gyruks mark nord for Hurup kirke. En kvindelig fuldmægtig fra Thylands bank meldte sig til at ”vove livet”, men der var en, der havde bedt Bjarkov, om han ikke kunne slå et par kolbøtter med damen. Og det gjorde han så med det resultat, at hendes hvide kjole havde fået nogle ”brune” pletter, hvilket man kunne se, da hun trådte ud af maskinen, og folk morede sig. En anden prøveflyvning endte mere dramatisk. På det tidspunkt, da Bjarkov var i byen, havde fru apoteker Arden besøg af sin søster forfatterinden Thit Jensen. Hun fik også lyst til en flyvetur, men det skulle være en tur ud over havet ved Agger. Herude begyndte motoren pludselig at hakke i det, så Bjarkov skyndsomt måtte dreje ind mod land og var så heldig at kunne lande maskinen lige øst for den inderste revle, hvorfra han kunne bære Thit Jensen ind på stranden.

Sabroes hjørne, hvor i dag Det Aktuelle Hjørne ligger.

I krydset mellem Bredgade og Søndergade på det nuværende Aktuelle hjørne har der altid været en manufakturforretning. Den første indehaver hed T. H. Sabroe, og derfor kaldte man det i min barndom for Sabroes hjørne. Det var et sted, hvor folk ofte stod og lavede sjov. En dag kom en lille klein kone fra Ginnerup kørende i jumbe med en stor hest foran. Oppe på Refsbøl bakke blev hesten imidlertid forskrækket og satte i galop ned mod byen. Den stakkels kone rejste sig op og hev i tømme, men hesten blev endnu mere vild. Da hest og kone passerede Sabroes hjørne, stod der en flok mænd og holdt sjov, og da vognen for forbi, gav konen et vældigt skrig fra sig med det resultat, at Laurids Kirk, der altid havde en rask replik parat, råbte: "Nå, der gik æ vand, sgu".

Sabroes hjørne var jo en slags "byens centrum" og somme tider om morgenen, når min far cyklede på arbejde, stod graver Martin på hjørnet, og så kunne han råbe: "Anthon, do hårr wall ert hørr om dæ æ nue døø i næt, så æ ku tjenn lett pæng?". Han kunne være så fuld af lune og derfor sige sådan. Men på den anden side behøvede han jo pengene til livets ophold for sig selv og sin familie, som var stor, og disse penge kom kun gennem hårdt arbejde. Martin

viste også sit lune, da han en aften på kirkegården var ved at grave en grav til gamle Signe. Hun havde gennem hele sit liv været en utrolig rar og hjælpsom kone, som alle holdt af. Da en af byens damer kom hen mod Martin, satte han skovl og spade til side for at snakke med hende. Hun kunne ikke forstå, at Martin, der var halvanden alen nede, allerede var færdig med graven, hvortil han svarede: "Jo såmænn er æ så, hun wa sådden enn gjaw kuen, så hun ska ett længere nie".

En anden gang sagde en kone til Martin: "Men Martin, hvordan er det, det går, du glemte jo at ringe solen ned i går". - "Ja-a såmænn, det gjow æ wall, men den gik jo da nie iløwle", svarede Martin.

I Pistolstrædet (Klokkedal) boede der en slagter og hestehandler, og de to solgte heste, der ikke altid var fejlfrie. En dag skulle de sælge en gammel forslidt hest, der næsten ikke kunne holde sig selv oprejst, men de fandt på råd ved at stikke et langt stykke peberrod op i enden på hesten, der så blev trukket ud, så køberen kunne se den. Der var nu rigtig kommet liv i hesten, der hoppede og sprang og slog bagud, så det varede ikke længe, før den handel var gjort.

Da jeg var barn, var der ikke meget trafik på

vejene, da slet ikke af biler. En vinteraften med meget sne kom jeg forbi Hotel Hurup (Ydes Boligmontering), hvor der udenfor holdt en kane med to små islænderheste for. Ud fra hotellet kom et par mænd bærende med en lille bred mand, som de lagde på ryggen i bunden af kanen. De løsnede tømme, og så satte de to islændere afsted, alt hvad de kunne rende mod Heltborg eller Visby uden styring af nogen slags, men hjem fandt de, uden at der skete noget.

Originaler var der mange af dengang. Bl.a. en, som hed Kresten, en slags gentleman-vagabond, der fartede rundt mellem Hurup og Aalborg. Han blev aldrig kaldt andet end Krennarbo efter sin fødegård. Han var altid ren, fint klædt på med frakke, hat og spadsrestok. I sine unge dage havde han været dragon i Randers, og han var vældig tilpas, når nogle ville have ham til at vise ”de syv forberedende hug” fra hans dragontid. En dag, da jeg kom ned i Bredgade, var der et stort opløb foran Hotel Hurup, det var Krennarbo, der skulle vise ”huggene”. Det skulle foregå i smøgen mellem hotellet og urmager Nørbys ejendom, og vi tilskuere stod nu på fortovet og gaden og spærrede for al trafik. Nu ville tilfældet, at man netop i Hurup havde fået en ny politibetjent fra København, Møller hed han, og denne kendte ikke noget til Krennarbo. Da Møller så optrinnet, gav han et par vældige brøl, men Krennarbo var ikke sådan at standse. Så midt mellem femte og sjette ”hug” sprang Møller på Krennarbo fik ham lagt ned, arresterede ham på stedet og førte ham til Vestervig arrest, hvor Krennarbo måtte sidde et par dage. Siden den hændelse så vi ham aldrig mere optræde i Hurup, desværre.

Kort tid efter denne hændelse stod der en aften en flok unge mennesker og sludrede på Sabroes hjørne, da betjent Møller kom forbi. Han skubbede de unge mennesker til side, idet han råbte: ”Passer gaden, mine herrer, ikke noget opløb her”. Ja, det var ikke noget, man var vant til i Hurup, og der gik da heller ikke lang tid, før Møller blev klar over, at thyboerne var et fredeligt folkefærd, som han kunne omgås på en mere afslappet måde.

Den føromtalt arrest i Vestervig hørte jeg aldrig i min barndom omtalt som andet end ”æ snothuel”. Den blev varetaget af arrestforvarer Jensen om hvem, der stod megen respekt. Når der skete et eller andet, og man hørte, at Jensen fra Vestervig havde været der, ja, så kunne man

ligefrem få kuldegysninger ved at tænke derpå. At komme i ”æ snothuel” var dengang den største skam, der kunne overgå et menneske. Min forestilling derom som lille dreng var, at folk derude måtte være meget forkølede, men de boede jo også så nær ved havet. Jeg troede, at det var et stort hul fyldt med snot, som folk blev stoppet ned i, så kun hovedet var ovenfor. Sådan er et barns fantasi jo ofte.

For mange år siden gik der oppe fra Birkekjær ved Ashøje en bred å ned gennem Bredgade. Åen ligger der endnu, men i store rør under gaden. Ved Det gamle Apotek drejer åen nordpå og videre forbi mejeriet, kirken og ud i fjorden ved Visbyå. Ja, det lyder mærkeligt, men denne å afgjorde i min barndom i hvilken skole, man skulle gå i de to første år. Da jeg boede syd for åen i Refs, skulle jeg gå i Refs forskole, børnene nord for åen skulle gå i den forskole, der lå oppe ved den store kommuneskole i Hurup. Efter forskolen kom vi så op i den store Hurup skole med fem klasser, og her blev det jo anderledes alvorligt, for der var flere børn og 4-5 lærere. Disse måtte både bruge spanskør og tamp (et stykke reb med knuder på), men lærerne på Hurup skole var ikke slemme til at bruge den slags afstraffelser, det blev mest ved truslerne. Kun en gang, da en af lærerne havde fået en ny tamp, skete der noget. Læreren tilbød den elev, der ville indvie den nye tamp, to kroner for to slag, men regnede sikkert ikke med, at nogle ville melde sig. Det gjorde den 13-årige Oskar imidlertid, for to kroner var mange penge. Læreren blev helt rød i hovedet, men måtte nu gennemføre det. Der blev død stille. Oskar, som var kommet i fokus, blev bedt om at lægge sig på det første bord. Læreren tog tampen, lagde den i to lag og slog så. Oskar gav et gisp fra sig og løftede hovedet lidt, ved andet slag lød der endnu et gisp, men nu faldt hovedet ned på bordet. Lidt efter rejste han sig, og med nogle trækninger i ansigtet gik han ned på sin plads - de to kroner var reddet.

Vi begyndte skoledagen med morgensang, så bad læreren Fadervor, og nu begyndte undervisningen i dansk, retskrivning, regning, historie osv. Fremmedsprog var dengang et ukendt fænomen. Jeg er i dag meget interesseret i historie, og det kan jeg nok takke min historielærer for, han var fantastisk til at fortælle om Uffe Hin Spage, Kristian den Anden og hans tro admiral Søren Nordby, om Kristian den

Hurup Kommuneskole, som den så ud, det første år jeg gik der.

Fjerde og mange flere, ja, han kunne rigtig ”rive os med”, når han stod foran katederet med en danmarkshistorie i hånden og svang den over sit hoved som et sværd samtidig med, at han trampede i gulvet og slog med hovedet, så hans lorgnet kunne flyve ham af næsen.

Jeg havde forskellige lærertyper, en af dem var meget skrap, men retfærdig. Når klassen blev lidt urolige, kunne han tage tampen og smadre den i katederet, mens han rød i hovedet råbte: ”Må jeg så få ro I forbandede unger”, og så blev der ro! Jeg mindes ham alligevel med glæde og husker, at han fortalte, at han selv som elev havde haft en løjtnant til lærer, en mand, der var blevet afskediget fra militæret, fordi han var for hård mod soldaterne, men nu blev brugt til at undervise børn.

Vi havde også en ældre lærer, der pga. af mange personlige sorger ofte var i dårligt humør. Der var særlig et par drenge, der kunne irritere ham grænseløst med deres drillende grin, og det så meget, at han en dag tog en af dem i hoved og hale, løftede ham op i ansigtshøjde for til slut at kyle ham hen ad gulvet. En anden gang råbte han til en dreng: ”Jeg vil hellere se dig lemlæstet for mine fødder, end jeg vil se dig grine ad mig”. Det var den samme lærer, der havde en såkaldt ”spytbakke”, dvs. en tallerkenstor blikskål til at spytte i, da de fleste mænd dengang brugte skråtobak. Spytbakken stod 2-3 meter fra katederet i et hjørne, og da læreren altid sad ved

katederet, når han spyttede, hændte det ofte, at han ramte gulvet eller væggen i stedet for spytbakken, men det var der ingen, der tog så nøje dengang. På trods af de ting, jeg har fortalt om ham, mindes jeg også den lærer med glæde.

En alvorlig tildragelse, som blev snakket meget om dengang, foregik på en af Hurups små naboskoler. Der var en 11-årig dreng på skolen, lad mig kalde ham Peter, som ofte skulkede 2-3 dage ad gangen. Da læreren nu syntes, at det blev for ofte, spurgte han en dag Peter: ”Sig mig, hvorfor har du ikke været i skole de sidste dage?” - ”Æ hårr hatt tuberkulose”, svarede drengen. Tuberkulose var jo dengang en meget alvorlig, dødelig sygdom, men det tænkte Peter ikke på. ”Du lyver” protesterede læreren, men Peter påstod stadig, at han havde haft tuberkulose. Læreren, som selv havde en dreng, Hans, i klassen, sagde til denne: ”Gå ud i brændehuset og hent øksen, så hugger vi hovedet af Peter, vi vil ikke mere høre på al den løgn”. Hans gik ud efter øksen, men kom lidt efter tilbage og spurgte: ”Skal det være den store eller lille?” - ”Ja”, sagde hans far, ”Du må hellere tage den store økse, så vi kan gøre det på en gang.” Nu blev det Peter for meget, med rædsel i øjnene styrtede han ud af døren og hjem til forældrene, hvor han fortalte, hvad der var foregået. Der blev stor opstandelse, skolekommission og sogneråd blev indkaldt til møde om sagen, læreren stod til afskedigelse, men man nøjedes dog med at

forflytte ham til et embede langt nede i Jylland.

En af skoleårets store oplevelser var sommerudflugten til en eller anden købstad. I 3. klasse var jeg for første gang med på en tur til Skive. Sove kunne man ikke meget natten før, og når ens far endelig kaldte, ja, så var det hele et stort eventyr uden ende. Man nærmest svævede på vejen ned til stationen med en rød sodavand og rugbrødsmadder i en lille pose og desuden 1 krone i lommen. Vi kørte i såkaldte kreaturvogne uden sæder og vinduer, men med nogle lange skamler langs siderne, hvorpå de største af børnene kunne stå og kigge ud af små firkantede åbninger oppe under taget. Vi mindre børn måtte stå eller sidde på gulvet i mørke uden at se noget som helst på turen, så det var en stor befrielse, når døren endelig blev låst op, og vi slap ud. Vi kørte dengang med kulfyrede lokomotiver, hvilket resulterede i, at de største børn, som havde kunnet se lidt, var sorte i hovederne af røgen, og samtidig hæse af at råbe hurra-hurra hele vejen til Skive og tilbage igen.

Jeg ville gerne have været på realskole, men da det var et spørgsmål om penge, og ingen af mine søskende havde fået lov, kom jeg det heller ikke. I stedet for blev jeg i en alder af 12 år som de fleste drenge dengang sendt ud på landet at tjene. Det var hos et par gamle søde mennesker, som manglede en tjenestedreng. Det var meget svært i begyndelsen, jeg længtes hjem, og bedre blev det jo ikke af, at jeg var bange for både heste og køer, og desuden skulle i en anden skole med fremmede børn. Meget skole blev det nu ikke, der var to klasser, og vi gik kun 2-3 dage i ugen fra 8-12. Jeg var begyndt 1. maj i pladsen, og i løbet af sommeren vænnede jeg mig til arbejdet, som der var nok af fra kl. 7 morgen til 6 aften. Sidst på efteråret solgte gårdmanden, som var sidst i 60'erne sin ejendom. Jeg var lykkelig for at kunne flytte hjem, men jeg glemmer aldrig synet af de to gamle mennesker, da jeg gik ud i køkkenet for at sige farvel til dem. De havde et helt langt liv boet på gården og stod nu helt fortabte og ventede på bilen, der skulle hente dem. Jeg vil slutte med et lille digt om den dag.

*No sku di fløtt, æ dåå wa kommen
den håå'd di frøgted i manne oer,
no holdt æ woogn dæe sku hent dem
hæe ued i dje gammel goer.*

*Dæ wa så stell no hæe imell dem,
a uer hååd di slet ett flie,
no stow di hæe i dje pæen klejjer,
han skotted te hin, men såå ett mie.*

*Fo hun wa lånt hen i kjære minner,
som di hååd sammelt i manne oer,
mæ baer å venner rojn omkring dem
å osse hæe ve æ kykkenbow'er.*

*No wa de hiele bløwn dem fremmed
skjønt di hååd goen hæe tow snees a oer,
di mærked begg tow dje øwn wa doged,
hur ku æ lyw endda wæ hoer.*

*Æ biel vent dem, di sku ajste,
men de wa hoer å kom igång,
di siest triken wa swæær å go,
æ bien wa lissom bløwn så tångg.*

*No mott di strææb, de wa forbik,
hæe wa ett mie no å gøer,
fowall - fowall hur di end soo,
såen lyedfue dje øer.*

*Så tow di haste di siest skridt,
æ rudder lyst så koll imu'ed dem,
de sku så wæe den siest helsen,
som di fik mejj fræ dje gammel hjem.*

Kilde: Sydthy Årbog 1996, side 35-41.